

A testnevelés oktatásának kezdetei a református kollégiumban

A testnevelés kezdeteinek történetét **Dr. Török Isván**, a kollégium volt igazgatója, részletesen tárgyalja *A Kolozsvári Ev. Ref. Collegium Története* című munka *Testgyakorlás* című fejezetében:

A testgyakorlás kérdése sem tanárainkat, sem egyházi főhatóságainkat nem foglalkoztatta a XIX. sz. elején. Kivülről, az erdélyi főkormányzásoknak 1810. aug. 9-én kelt felhívása alapján került szóba először. A főkormányzások 6813. sz. a. öfelsége rendeletéből véleményt kért főconsorciumunktól, miként lehetne iskoláinkban a szokott gyermekjátékok helyett olyan játékokat szokásba hozni, melyek katonai gyakorlatokból álljanak, a mint ez a szebener Theresianum árvaházban gyakorlatban volt. A főconsorcium azt jelentette, hogy az úgynevezett gymnasticonok, melyek a régi görögök és rómaiak intézeteiben gyakorlatban voltak, annyiban ma is megvannak iskoláinkban, a mennyiben a tanuló ifjúság az oly iskolákban, melyekhez közel szabad mező van, az üdülésre rendelt tavaszi, nyári és őszi időben dobokkal, zászlókkal kimentvén, mindenféle nyargalodó és testgyakorlatokból álló játékokkal mutatkozik.

De hogy a felsőbb rendelet szerint a katonai gyakorlatokat a tanuló ifjúságnak köteleességévé tegye, azért nem tartja tanácsosnak a főconsorcium, mert e miatt az ifjúságnak a tanuláshoz való kedve netán elmulnának, más felől pedig az iskoláinkban a tanuló ifjúság nem is tudván, hogy micsoda pályára lép tanulmányai végzetével, könnyen megtörténhetik, hogy a kik a katonasághoz semmi vonzalmat nem éreznek, az erőtetés által a tanulástól is egészen elidegenednének, sőt megtörténhetnék, hogy a szülők előtt is gyanússá válnék gyermekeiknek rendszeres katonai gyakorlása s magok vonnák el gyermekeiket a tanulástól.

Kilencz év múlva, 1819. szeptember 22-én, az iskolai törvényszéken hozták elé ismét a testgyakorlás kérdését, ajánlván, hogy nemcsak a togatusok, hanem a kisebb gyermekek is gyakorolják. – Ebből csak következtetni lehet, de állítani nem, hogy a testgyakorlás valamely formája életbe volt léptetve 1819 előtt. – Huszonöt év múlva, 1846. márcz. 4-én, Nagy Ferencz tanvezető tanár indítványozta, hogy fogadjon az iskola testgyakorlást tanító mestert. Az előjáróság az igazgatót és a tanvezető tanárt bizta meg, hogy a szükséges költségek előállításának módjára nézve tervet készítsenek.

Ugy látszik, sokáig kellett készíteniük a tervet, vagy pénzforrást nem találtak; mert csak 1847. november 6-án jelenti Nagy Ferencz, hogy a testgyakorlásra nézve teljes reménye van; szerzett annyi pénzt, a mennyi az eszközök vásárlására szükséges; itt van a tanító is, csak szoba kell. Az előjáróság megrendelte, hogy a 9. számú szobát ürítsék ki e célra. A pénzforrásról, az összegről, a tanító nevével nem tesz említést Nagy Ferencz; azt sem tudjuk, meddig tartott a tanítás és milyen volt. 1848-ban az Erdélyi Híradó következőleg emlékezik meg az ügyről: 1848. előtt Nagy-Enyeden, Szebenerben, Brassóban a testgyakorlat már rendes iskolai tárgy, szakértő tanítja. Kolozsvárt három népes főiskola előjárói meg eddig nem intézkedtek ez irányban. A ref. collegiumban Nagy Ferencz tanár tett lépéseket ez ügyben pár évvel előbb, de buzgalma hajótörést szenvedett.

A szabadságharc után csak töredékes emlékezősek vannak jegyzőkönyveinkben a testgyakorlásról. Ugy látszik, hogy csak önként vállalkozók vettek részt benne, ha a költségek fedezéséhez járultak. Az intézet némi gymnaszikai szerek előállításával segített; 1855. januarius 17-én Kiermayer úcsallérnak 52 kor. 10 fillért utalt kic célra.

1856-ban Ugron István főgondnok tett kérdést az iránt, hogy a tavasszal ismét felállítandó testgyakorló intézetben egy alkalmazandó tanító fizetésére mennyit lehet számítani a tanulóktól?

Régény István igazgató felvilágosítása szerint körülbelül 20 koronára lehet számítani havonként, ha ez nem fedezi a tanító fizetését, a hiányzó összeget fizeti a gymnasium.

Az 1854/5. évi tanító személyzet névsorában szerepel Karl D'Andre a gymnastica tanítójaként.

A tanítási idő négy hónap, a szeptemberi napokat is beleszámítva. Ebből annyit látunk, hogy csak nyári időszakban folyt a tanítás.

1857. április elsején az igazgató megbízást nyert, hogy Arndt Gyula német nyelv tanítóval egyezzen ki a testgyakorlás tanítására nézve; az ifjakat pedig buzdítsa a testgyakorlásban való részvételre, mérsékelt díj mellett. Ugyanezen évben 60 koronát kellett fordítani testgyakorló eszközökre, melynek egy részét a testgyakorlás tandíja fedezte. 1858-ban 90 tanuló vett részt a testgyakorlásban. 1859-ben Buráki Ferencz márczius 1-jétől adott órákat 4 hónapon át; az előjáróságot ő kérte, engedje meg az ifjúságnak a részvételt fejenként 4 kor. 60 fill. díjért. Az előjáróság megengedte s az iskolában helyiségről gondoskodott. 1860-ban néhány katolikus tanuló is jelentkezett testgyakorlatra, kérte, hogy engedje meg a tanári kar a mieinkkel együtt a gyakorlást, meg is nyerték az engedélyt a rendes díj mellett. Ez évben 50 növendékünk vett részt a testgyakorlásban s fizetett összesen 100 koronát. A collegium 40 koronát fordított eszközökre.

A testgyakorlás lendületnek induló ügye mégis elbanyatlott. Ugy látszik szünetelt is. 1867. szept. 17-én Sági László terjesztette elé, hogy népes iskolánk együttlakási rendszere mellett, képzésünknek mekkora hiánya az, hogy testgyakorló intézete nincs. – Erre a tanári értekezlet indo-kolt kérést intézett a collegium előjáróságához az iránt, hogy ezt a

néhány évvel ezelőtt megszünt testgyakorló intézetet minél előbb állítsa föl. Az előjáróság még ez évben utasította a tanári kart, hogy a terveket készítse el.

A testnevelő tanárok képzése a XIX. században

1868-ban báró **Eötvös József** országgyűlési képviselő tanügyi törvényjavaslatot tett, melyet a magyar parlament jóváhagyott. Ez a törvény bevezette a test-gyakorlatot a kötelező tantárgyak közé: *középségi elemi népiskolákban kötelező tantárgy a testgyakorlat, tekintettel a katonai gyakorlatokra.* A törvény 24. cikkelye szabályozta az iskolai testgyakorlatot: *Cél: rendszeres gyakorlatokkal a test minden egyes részét célszerűen fejleszteni s ezáltal a testnek erejét lehetőleg fokozni s működésében annak ügyességét és képességét előmozdítani.*

A törvény előírásainak értelmében megkezdődött a testnevelő tanárok képzése is. Ez az 1870-es évek elejére tehető, amikor elkezdődött a „tornatanítók” felkészítése az iskolai testnevelésre. A kultuszminiszter 1871. július 5-én kelt. 11913-as rendelete alapján elhatározták a tornatanítók képzését és vizsgálati rendjét. Ezt a képzést a Nemzeti Torna Egylet végezte, s az első képesítő oklevelet Horváth Ignác szerezte meg. 1875-ig 19 tanfolyamot rendeztek, melyen 449 jelölt vett részt, 359 vizsgálatot is tett, és közülük 280 képesítési okmányt is kapott: 24 egyletekre, 78 főgimnáziumokra, 68 algimnáziumokra és 110 elemi iskolai tanításra. Ezen kívül a Budapesti Torna Egylet és a Budai Állami Tanítóképezde is foglalkozott tornatanítói minősítéssel. Az NTE 1923. június 13-ig 2512 oklevelet adott ki. Ettől az évtől a testnevelő tanárok képzését egyetemi szintre emelték, a képzést a Testnevelési Főiskola biztosította.

Az 1883-as XXX. törvénycikkely a gimnáziumi oktatás tantárgyai közé is felvette a testgyakorlatokat, melyet később kiterjesztettek a reáliskolákra is. Kevés lévén a hivatásos tornatanító, szívesen vették, ha tanárok is vállalkoztak a tornatanítói teendők ellátására. A torna oktatásával párhuzamosan elkezdődött a mozgással járó játékok, sportversenyek, tornaversenyek rendezése is.

1890-től miniszteri rendelet született az ifjúsági tornaversenyek rendezéséről. Néhány helyen a tantestület engedélyezte a fiúknak szabadtéri játszótársaságok alakítását, melynek jelentős múltja van a református kollégiumok sportéletében.

Az Eötvös törvény értelmében a kollégium 1868. augusztus 10-én **Baka Elek**et alkalmazta a testnevelés tanítására, a tornaoktatás felügyeletével pedig **Jancsó Lajos** mennyiségtan és természetrajz szakos tanárt (későbbi kollégiumi igazgató) bízta meg. 110 önkéntes diák választotta ebben a tanévben a testgyakorlást, s mivel nem volt kötelező tantárgy, csupán a nyári hónapokban tartottak órákat. Baka Elek volt az első tanár, aki sporteszközöket tervezett és készíttetett az iskola számára.

1869-től 1872-ig szünetelt a testgyakorlás a kollégiumban. 1872-ben viszont a kolozsvári líceumok (Római Katolikus, Református és Unitárius Kollégiumok, a Polgári Fiú Gimnázium, valamint a Tanítóképezde) szerződést kötöttek a Tornavívóval a torna rendszeres tanítása érdekében. E szerződés értelmében az iskolák által fizetett pénzösszeg ellenében a vívoda tornatermet és testnevelő tanárt biztosított.

Ebben a tanévben jelent meg először a tornadíj (a mai sporttagsági díj őse): minden harmadik elemi osztály feletti diák 2 forint tornadíjat kellett fizessen.

1872. szeptemberétől **Nyárádi Lajos** tornamester tanította a *tornagyakorlatot*. Kollégiumunk első évkönyve a következő adatokat tartalmazza erről: Nyárádi Lajos tornamester foglalkozott a diákokkal; 3 csoportra osztotta a felső 2 és a középtanodái 6 osztályt, s tornagyakorlatot tartott nekik heti 6 órában. *Ezen gyakorlatokra növendékeink a tanodától ¼ arányra fekvő városi torna-intézetbe jártak.*

Nyárádi Lajos tornamester (kinek neve fellelhető ezen időszakban a Római Katolikus és Unitárius Gimnázium tanárai között is) bevezette az év végi tornavizsgákat: a tornavívoda udvarán a szülők és érdeklődők számára tornabemutatót rendeztek. Az első ünnepélyt 1873 júniusában tartották meg.

A kollégiumban ebben az időszakban egyre nagyobb hangsúlyt fektettek a testnevelésre. Az 1877/78-as tanévben először osztottak jutalmat a *tornászatért* is: hat diák részesült összesen 9 forint jutalomban, melyet a kifliarulás béréből utaltak át. Ezek után minden évkönyvben találunk díjazott diákokat.

1875. március 17-én bevezették a sakkot az olvasóegylet tevékenységei közé a következő szabályokkal: *a vesztes fél minden félóráért 1 krt fizetett; a könyvtárőr volt a felügyelő... a sakkozás rendben történjen. – A sakkozóknak játékába beleszólni, vagy azokat játék közben zavarni nem szabad. – A vesztes fél köteles a sakkot helyre rakni s a használati díj fejében nappal egy, lámpagyújtás után két krt felírni a kített sakkkönyvbe. – A sakkozóknak kötelesek egy játszma bevégezése után a sakkot annak átadni, a ki azt legelőbb lefoglalta. – A sakkkönyvet bepiszkolni szigorúan tilos. – A ki e házszabályok valamelyik pontja ellen vét, első esetben 10, második esetben 20 krral büntetik, s ismétlés esetében a választmány határozatával az olvasóterem használatától eltiltható. (dr. Török István)*

8. Albert Károly

Feljegyzésekből kiderült, hogy 1892. november havában az olvasó egyleti tagok önkéntes adakozásból gyűjtött összeggel szereztek új sakkot.

Az 1879-es tanévtől az elemi osztályok harma-dik és negyedik tagozatán is bevezették heti két órában a tornászatot.

Nyárádi 1883-ig tanított, ekkor tanárcsere történt a városi torna-intézetben, és

Albert

Károly

(8. kép) érkezett helyére. Albert folytatta elődje munkáját, a vívás mellett az öt szerződött iskola diákjaival is foglalkozott.

Albert Károly 1858-ban született Kolozsváron. 1878-ban tette le a tornatanári vizsgát, majd Sepsiszentgyörgyön kapott állást. 1884-ben a kolozsvári Tornavívó Intézet igazgató-választmányja közfelki-áltással választotta meg az intézet tornatanárának. Ez állásában helyét jelesen töltötte be, működésével évről-évre apadt a tornászat alól felmentettek száma. Tornászatot tanított a rom. katolikus, ev. református, unitárius gimnázium I–VIII. osztályokban, az állami tanítóképző intézet I–IV. s a városi polgári fiú-iskola I–IV. osztályában. Az 5 iskolában összesen 1394 növendéket tornásztatott heti 30 órában. 1895-ben hunyt el, a Házsongárdi

temetőben nyugszik. (A Kolozsvári Athletikai Club III. évkönyve alapján.)

Albert érkezésével megnőtt a tornaórák száma heti 15 órára. Ekkor már a kollégiumban a 3. és 4. elemi, valamint a 8 gimnáziumi osztályban is tanítottak „tornászatot”. Az 1884/85-ös évkönyv részletesen bemutatja a tornaóra menetét és az akkor alkalmazott gyakorlatokat. Íme a VIII. gimnáziumi osztály (mai 12. osztály) tanmenete:

Szabadgyakorlatok:

a csuklógyakorlatok legösszetettebb nemei, közös és mű-járások helyben és helyből; ellentámadási, birkózási és társas gyakorlatok mindegyike.

Rendgyakorlatok:

sor- és sortestképzés arc- és oldalsorokban, igazodás, fejlődés, kanyarodás, körképzés, kigyó-, szög és ellenvonalak.

Katonai rendgyakorlatok:

a szakaszképzés, fegyverfogások, szuronyvívás.

Kézi eszközökkel v. gyak.:

botokkal társas gyakorlatok, rúdugrás, táv- és magasugrás.

Szertorna:

csapat- és szabad tornászás különböző tornaszereken. Menetgyakorlatok, tornajátékok.

A kollégium diákjai megszerették a tornászt, egyre többen értek el iskolai szinten kiemelkedő eredményeket. Ezt a tényt az év végén kiosztott díjak is bizonyították. A diákok különböző versenyeken vettek részt, s az iskola vezetősége értékelte munkájukat, a **Tamási János** adományból minden év végén díjazták őket. A díjazottak közül kiemelhetjük **Békési Ferencet**, aki rendszeresen részt vett versenyeken, s ezért évente díjban részesült, valamint a legjobb előtornásznak járó díjat is többször elnyerte. A legeredményesebb sportolók díjazása hagyománnyá vált: 1881-ben **Körösi József** IV. g. o. tanulót tornázásért díjazták. 1888-ban Körösi már köztanítóként szerepelt, aki könyvvel jutalmazta Sebestyén Ferencet a versenyfutásban elért eredményeiért.

1893 novemberében megalakult a kollégium V–VIII. osztályos tanulóinak iskolai tornaegylete. A tornaegylet célja az volt, hogy felkészüljön az iskolai év végén megrendezett tornabemutatóra, valamint a versenyekre. Ettől az évtől az elemi osztályok is a Tornavívoda épületében tornásztak.

1894. szeptember 22-én Albert Károly egy Erdély-szintű tornaversenyt rendezett Kolozsváron. Erről a versenyről a következőket írja dr. Siklossy László

A magyar sport ezer éve című könyvében: *Kolozsvári kerületi tornaversenyt küzdötte végig 1894. szeptember 22-én 13 intézet 433 tanulóval. A Tornaugy tudósítása szerint az egyes intézetek tanulói, kiknek száma 24–48 között váltakozott, mind egyenruhában voltak s a tornavívoda-intézetben gyülekeztek, honnan katonazene mellett négyes sorokban vonultak föl a versenyterre. A versenyen részt vettek a következő intézetek: 1. Aradi állami főreáliskola (39). 2. Csíksomlyói r. kath. főgimn. (24). 3. Kolozsvári r. kath. főgimn. (37). 4. Kolozsvári unit. főgimn. (30). 5. Kolozsvári ev. ref. főgimn. (35). 6. Kolozsvári áll. tanítóképezde. (40). 7. Kolozsvári keresk. akadémia (40). 8. Nagenyedi ref. főgimn. (27). 9. Nagyvárad r. kath. főgimn. (15). 10. Székelyudvarhelyi m. kir. állami főreáliskola (36). 11. Székelyudvarhelyi r. kath. főgimn. (24). 12. **Temesvári m. kir. állami főreáliskola** (40). 13. Temesvári r. kath. főgimn. (48). A versenyter megfelelt rendeltetésének: 200 méter hosszú s 70 méter széles.*

A tornaverseny a meghatározott szabadgyakorlatokkal kezdődött. Ezek befejeztével következtek a versenyek, ezen élén a rendgyakorlatokkal. Ezekben kiténtek a temesvári ifjak katonás lépésükkel, ügyes testtartásukkal s precíz mozdulataikkal. A szerekkel való szabadgyakorlatokban a székelyudvarhelyi főreáliskola 7 kilós vasbotokkal, az aradi főreáliskola fa-botokkal, a nagenyediek buzogányokkal, a nagyváradiak hosszú rudakkal mutattak be ügyes gyakorlatokat. – A szabadgyakorlatok után következtek a gyakorlatok szereken. Ezek után súlydobás, majd kötélhúzás következett, amely derült hangulatot idézett elő a közönség körében.

A szertornázásban, súlydobásban és futásban a következő intézetek tanulói nyertek díjakat: A nagyenyedi kollégium 12 díjat, a székelyudvarhelyi m. kir. áll. főreáliskola 6 díjat, a kolozsvári kereskedelmi akadémia 6 díjat, a temesvári m. kir. áll. főreáliskola 5 díjazta aradi áll. főreáliskola 5 díjat.

A verseny után a győzők és legyőzöttek közötti szoros barátság lépten-nyomon kifejezést nyert a különböző intézetek tanulói között. A nagyszámú közönség szeretettel nézte őket és hálát érzett kincses Kolozsvár igaz magyar lakossága iránt, amely keblére fogadta az ifjakat s magyaros vendégszeretettel tette kellemessé minden percüket. – Ovációban részesült Albert Károly kolozsvári tanár is, aki az egész versenyt rendezte.

1895-ben elhunyt Albert Károly. Elhalálása általános részvényt keltett a városon. A közönség adakozás útján kívánt segíteni a vagyontalan, nyugdíj nélkül hátramaradt özvegyen és árvákon. Ifjúságunk ez adakozásból 111 frt 75 kerral járult (Református Kollégium 1895/96-os évkönyve). Ebben a tanévben **Gspánn Károly** lett a tornatanító a tornaintézetnél. Gspánn is tanította mindhárom felekezeti gimnáziumot, de Albert helyette-sítése későn történt, s a kollégium elmarad a millenáris tornaversenyekről (egyetlen kolozsvári iskola sem vett részt). Ekkoriban döntötte el az iskola előjárósága, hogy saját torna-csarnokot építtet, s 1896. augusztusában felmondta a tornavívodával kötött szerződését. A szerződés felmondásával egy időben megszűnt a kollégium tornaegylete.

Dr. Török István igazgató indoklása szerint az ifjúság testi nevelésében sok hátramaradást kellett szenvedniünk Albert Károly tornatanító elhalálása miatt... A hiányok elenyésztetésére készítettük el a jégpályát, melyen nagy kedvvelésel korcsolyázt az ifjúság. 1897-től évek hosszú során télen, a nagyudvaron, jégpályát alakítottak ki, mely nagyon népszerű volt a diákság körében. 1883-ban **Parádi Kálmán** természetrajz tanár vezetésével a nagyudvart átrendezték, az első 1/3 részét játszótérre alakították, s ide került télen a korcsolyapálya is.

főmérnök
értelmében
helyezték
az iskola
Dr.

évnívó
Torna-
mögötte a
rosszul

felbontotta
hogyan az
tornáztatást.
egy állandó

9. A Farkas utcai templom és a Kollégium a Tordai út felől a XIX. század végén

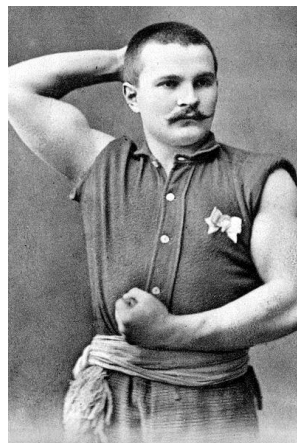
tanévre

a m. kir. Ferencz József Tud. Egyetem testgyakorlat tanárát hívta meg óraadó tanárnak. A tornaterem továbbra is csak terv szintjén létezett, melyre ekképp utal az igazgató évről beszédében: *Terveztünk tornacsarnok építését is, és tanulmányokat tettünk e tekintetben, de részint az anyagi erő elégtelensége miatt, részint mert a fő iskolai épület terve még nem volt véglegesen megállapítva, ez évről elhalasztottuk a terv keresztül vitelét. A tornatanítás ideiglenesen tágas játszó terünkön folyt Vermes Lajos egyetemi tornamester szakszerű vezetése mellett, az ő saját tornaeszközei és az egyetemi fel-szerelések igénybe vételével. A téli hónapokban a játszó téren létesített tágas jégpálya minden tanít-ványunknak bő alkalmat nyújtott a testedző sport gyakorlására. Tanítványaink csaknem kivétel nélkül fel is használták a kedvező alkalmat...*

Vermes Lajos – a magyar sport

Vermes Lajos a nyolcvanas [1880-as] évek allround legjellegzetesebb sportalakja. Bármilyen furcsa részletek is magyar sporttörténelemben ismert legnagyobb sportágítátor.

1860. június 27-én született Szabadkán. Középmagánintézetekben végezte, majd (feljegyzések szerint) volt. Rejtély fedti, hogy valóban doktorált-e, de később Vermes nevet. A sportolást a Nemzeti Torna Egyletben versenyt tor-názásban, lovon.

10. Vermes Lajos mint tornász

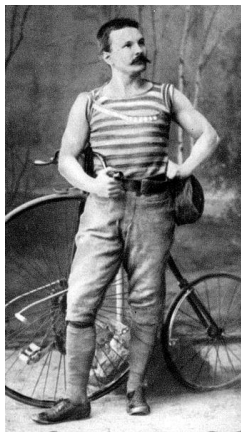
legvitatottabb alakja

atlétája korának
tarkítják szereplését, ő a

iskoláit budapesti
25 évesen szigorló orvos
gyakran használta a dr.
kezdte, itt nyert először

Ezután *I.* díjak sora következett: műszabad-gyakorlatok, kötélgyakorlatok, versenyfutás, tornázás bakkon, korláton, ökölvívás, rúdugrás versenyeken. 1881-ben *II.* helyet nyert a Budapest-Gödöllő, majd 1882-ben *I.* helyet nyert a Budapest-Kassa *velocipéd-versenyen* (bicikliverseny). Országszerte versenyzett, több mint 100 győzelmet ért el.

Közben 1880. június 1-jén testvéreivel megalapították a Szabadkai Torna Egyesületet. Rengeteg versenyt rendezett Szabadkán, valamint Palicson (Szabadka melletti település), ahol később biciklipályát építtetett saját pénzéből (becslése szerint 100 000 pengő). A szabadkai ifjak megszerették a sportot, s 1886-ra már 212 tagja volt az egyesületnek.

11. Vermes Lajos mint biciklis

Természetesen a bajnoknak, s erre oklevelet nyomtatott, melyet neves igazolván feltüntetett rekordjait. A hiba csak akkor derült ki, bizonyos eredmények túlzások: pl. a 100 (91,5 méter) eredménye mai napig kimagasló eredmény, melyet soha nem körülmények között. 1900-ban távozott Kolozsvárról. (Dr. sport ezer éve alapján.)

1898-tól a kollégium előjárósága végleges alkal-mazni. Ezért 1898-ban meghívta **Garzó Béla** az I–VIII. g. osztályokban heti 14 órában tanított.

1899. márciusában a kollégium gazdasági földet és törmelékot hordatott, és feltöltötte a tornaudvart a

felkérte felépítésére. megkötötték a júliusában a egyház jóváhagyását: krajcár. Ebből a tornaterem míg a közalpból kamattal.

levő s eddig Válaszként tornaterem

A kollégium kiegészítést Farkas utca érdekében a

feltöltötték,

Atléta és sportszervező tevékenységét rengeteg botrány, túlzás és áltreklord sötétítette. Versenyek előtt a lehetetlen gyakorlatokat is megpróbálta, többször megsérült, és nem tudott versenyezni. Túlzásokkal szerényebb eredm-nyekből is kiemelkedőt tudott varázsolni. Mindezek ellenére egy egész ország csodálta hosszú ideig.

Az 1890-es években a kassaiak kezdtek eltávolodni a sporttól, mivel sok személy számára Vermes már csupán egy bohócot jelentett. Ekkor már négy éve tanított a szabadkai községi főgimnáziumban. Vándorlásai során Erdélyben óriási népszerűségre tett szert a sportversenyeken. Itt az ország legnagyobb atlétáját csodálták benne, hiszen *olyan szép gyakorlatokat mutatott, melyeket Erdélyben látni addig alkalmunk nem volt.* Kolozsvárra költözött, s a derék, jóhiszemű kolozs-váriak a maguk becsületes sportrajongásában tárt karokkal fogadták Vermest, aki évekig körükben működött. Hivatalos álláshoz is jutott: ő lett a kolozsvári egyetem és az unitárius gimnázium tanára. Emellett 1896–1898 között a Kolozsvári Református Kollé-gium óraadó tanára volt, 1897–1904 között pedig a Róm. Kat. Főgymnasium tanára, valamint a tornaszertár őre volt.

Természetesen a baklövessel fejeződött be, mivel

12. Vermes boxmeccsen (jobb oldali)

kolozsvári karrierje is kinevezte magát *mester* személyiségek írták alá, amikor rájöttek, hogy yardon elért 10 mp-es érhetett el az adott Siklóssy László – *A magyar*

tornatanárt szeretett volna tornatanárt jelöltként, aki

felügyelője 2000 szekér kollégium épülete mögött.

Júniusban a kollégium vezetősége **Kápolnai Lajos** építész a tornacsarnok Kápolnai elkészítette a tervek, s júliusban vállalkozó cégekkel a szerződéseket. 1899 kollégium előjárósága ekkép-pen kérte az Igazgatótanácsától az építkezési kiadások a várt kiadások értéke 13 064 forint 60 az összegből 6073 forint 86 krajcár képezte építésére tett adományok végső összegét, fennmaradó 699 forint 74 krajcárt a szerették volna kölcsönkérni évi 5%-os A tornaterem helyének a *kollégium háta mögött tanárok által használt kertek* helyét jelölték ki. az Igazgatótanács azt kérte, hogy *az építendő költségvetését is pótlólag betérjeszteni szíveskedjék.* betérjesztette a kért költségvetést, valamint kért a *stylszerű* homlokzat kialakítására a felől is (13. és 14. kép). A víz lefolyása tornatermet rákapsolták a csatornahálózatra, a tornateret pedig *kíporondozták.* Az Igazgatótanács

13. A tornaterem kollégium felőli homlokzata

engedélyezte az építkezést, s kiutalt 2711 forint 86 krajcárt tornaszerek vásárlására, valamint állta a gázvilágítás bevezetését.

A tanévnyitóra, 1899. szeptemberére már majdnem készen állott a csarnok. Dr. Sárkány Lajos igazgató évnyitó beszédében így hívta fel rá a figyelmet: *De hova lett a játsszó téren felhalmozva volt építő anyag? Disztes épület lett belőle az eddigi tanári kertek helyén. Vajon mi lehet ez a szép nagy épület, melynek görögstílusú oszlopos homlokzatát már megbámultuk séta közben Torda-utca felől? Ez bizonyára a rég emlegetett torna-csarnok, stílszerű külseje is arra vall.*

Bizony tündéri gyorsasággal emelkedett föl. Junius végén még hozzá sem kezdtek és most már készen áll a tanulók befogadására.

1899. november 24-én az építkezés befejeződött, a városi tanács megadta a használatbavételi engedélyt, és **Spánuel Vincze** tornatanár már e korszerű teremben tartotta óráit. Az építkezési költség 28 900 korona volt, valamint a tornaterem szertárát felszerelték 574 darab tornaszerezrel 3000 korona értékben (a teljes felszerelést lásd a mellékletben). Megtartották *a most épített torna csarnok ünnepélyes megnyitását, mely alkalmal Bíró Sándor vallás tanár alkalmi imája után az igazgató tartott alkalmi beszédet, azután az ifjúság éneke s végül az I. gymn. Osztálynak felvonulása s torna gyakorlatai fejezték be az ünnepélyt.*

A testnevelés célját és a tornaterem hasznát az igazgató a következőképpen határozta meg: *Minden tanulmány, így a testgyakorlat is legyen a figyelmet, az érdeklődést lekötő. A gyermek leginkább a játékokat szereti s egyike is a jól választott játék a legjobb testgyakorlatoknak, e legyen hát a kezdete és a központja a testgyakorlati oktatásnak, s ezzel kapcsolatosan mehetiünk át olyan gyakorlatokra, melyek az ifjúnak több-több izmát foglalkoztatják, fejlesztik. A labda-játékok, pl. a kótya, bennforgó, ügyességre szoktatnak a labda kifogásában, fürgeségre az ütés el-kerülésében, kítartásra a futásban.*

A tornaterem szertárában olyan eszközöket találunk, mint a felállítható amerikai nyújtó, acélnyújtó, gyűrűhinta, kötélletra, lengőnyújtó, körhinta, mászókötel, mászórúd, korlát, gerenda, ugrózsámoly, ugródeszka, kókuszszőnyeg, labdák, súlyzók stb. A felsorolásból láthatjuk, hogy a kollégium tornacsarnoka a kor egyik legmodernebb tornaterme volt.

Ebben a tanévben Spánuel Vincze tornatanár a következő tanmenet szerint tanított a végzős osztályban:

Rendgyakorlatok: *Kettős párokba fejlődés arc- és oldalsorból. Fejlődések 4, 5, és 6-os sorokba a 2, 3 és 4-esre. Szögvonulás körülvonulással. Sorbontások. Felvonulások.*

Szabadgyakorlatok: *Összetett négy és nyolcütemes súlyzó- és buzogány gyakorlatok állás-változtatásokkal. Társas gyakorlatok botokkal. Kítartó futás.*

Szergyakorlatok: *Magas és távolugrás. Gyűrűhintán függésből átmenés hajlított s innen nyújtott támaszba; alugrás; átfordulások; leugrás távolság szerint; billenés. Korláton billenés; ellenoldali hintázással szokdelés; mérlegek;*

zászlók; karbillégés előre, hátra; kiugrások. Nyújtón billenés; kelep-fellendülés; forgások; átugrások. Lengő nyújtón hintázás, kelep felhuzodás és felvetődés, kiugrás. Körhintázás.

Játékok: *Nagy méta. Angol rugólabdázás. Körbenforgó. Lovasjáték. Székely bennforgó.*

A vívás oktatása

A tornavívóval felbontott szerződés ellenére a kollégium diákjai részt vettek az intézet által 1897-ben, 1898-ban és 1999-ben rendezett vívótanfolyamokon, melyeken Kővári Mihály oktatott heti 3 órában.

1899-től már bővült a vívásoktatás: **Kővári Mihály** (4. kép) *kardvívás magyar módszerrel*, **Lassel (László) Gyula** (39. kép) pedig *kardvívás olasz módszerrel* cím alatt tanított heti 3 órában.

1900-tól a vívótanfolyamokat már az új tornateremben rendezték. Az 1900 novemberében megindult kardvívó-tanfolyamon a vívómester **Debreczeni Géza** volt és 37 tanuló részvételével zajlott az oktatás. 1901-től ezeket az órákat a tornatanár vezette.

1901-től **Varga Sándor** tornatanár az iskola tornatermében rendszerezte a vívás oktatását. Ekkortól az önként vállalkozók meghatározott keretek között edz-hettek hetente háromszor, a kezdők külön, a haladók külön. Az 1902/03-as évkönyv tartalmazza a tananyag első leírását: *vívásban Varga Sándor tornatanár vezetése alatt az erre önként vállalkozó tanulók, évi 20 korona vívás díjért egy egy órán keresztül hetente háromszor részesültek.*

Kezdőkkel a következők vétettek elő: az alap állás, a tisztelgés, a vívó állás, az 1/2 és az egész roham, a lépések előre és hátra, az ugrások, a szúrás és a vágások helyből és lépésekké előre, az egyszerű vágások és ezek védesei, a kettős cselezések és ezek védesei.

Haladókkal: a kezdők anyagát képező dolgokból a lényesebbek gyakorlása és helyes keresztül vitele, a kettős és hármas cselezések és védések, az elővágás és a közbeszúrás.

Varga Sándor után **Z. Sebess József** tornatanár 1927-től 1931-ig még foglalkozott a vívás oktatásával, de egyre kevesebb tanuló vett már részt ezeken az órákon. Az 1931/32-es tanévben már csak 5 tanuló választotta a vívás tanulását, ezért ennek a tanévnek a végétől a vívás oktatása több iskolai évben is szünetelt.

1900. januárjában alakult meg a kollégiumi tornakör. Ettől kezdve a kör minden év elején alakuló gyűlés formájában kezdte meg aktivitását, a tanév végén pedig tornavizsgával fejezte be tevékenységét. Minden évben megválasztotta elöljáróit, míg működését a tornatanár ügyelte fel.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1900. augusztusában elrendelte a játékdélutánok megrendezését a testnevelő tanár irányításával. Ugyanebben az évben **dr. Hegedűs Sándor** kereskedelmi miniszter, iskolánk volt diákja, 35 éves érettségi találkozásán 1400 koronát adományozott vívószerak beszerzésére.

Dr. Hegedűs Sándor – a kollégium lelkes támogatója

A kollégium neves diákjai között találjuk **dr. Hegedűs Sándor** (15. kép), későbbi kereskedelmi minisztert is, aki pályája során többszörös anyagi támogatással próbálta leróni háláját az Alma Mater iránt.

1847. április 22-én született Kolozsváron. A kollégiumban érettségizett 1865-ben, majd jogi és közigazgatási tanulmányait befejezve bírói vizsgát tett Buda-pestben. A *Hon* vezércikkírója volt, majd 1875-től képviselő lett a magyar parlamentben. A pénzügyi bizottság tagja volt, 24 éven át pedig referense is. Munkásságáról Mikszáth Kálmán az alábbi anekdotát jegyezte le: *Hegedűs Sándor még a fiatal generációhoz tartoznék éveire nézve – de a parlamentben öregnek számít. A pénzügyek labirintusában ő a Ház kalauza. Gyors esze, alapos készsége csaknem nélkülözhetetlenné tette. Annyit dolgozik, mintha ezer keze volna. Míg az előadói széken ül s figyel a beszédekre, melleleg még vezércikkeket is ír a »Nemzet«-be hibetetlen gyorsasággal. Közbe azonban ráér diskurálni a körülötte állókkal. Jellemzően mondta rá valaki:*

15. Dr. Hegedűs Sándor

Ha Hegedűsre bízták volna a teremtés munkáját, hat nap helyett megcsinálta volna négy óra alatt.

1898. február 26-tól az 1902-es kormányátalakításig a kereskedelmi tárcát vezette. 1885-től levelező, majd 1893-tól rendes tagja a Magyar Tudományos Akadémiának. A császár 1906-ban főrendházi taggá léptette elő. 1906. december 28-án hunyt el Budapesten.

Képviselői, majd miniszteri munkássága alatt is bőkezűen támogatta iskoláját: 2000 koronát adományozott építkezési célokra, 2000 koronát pedig ösztöndíj-alapra. 1000 koronával támogatta a dr. Török István által szerkesztett kollégiumtörténet kiadását. 20 000 koronás örök alapítványa mellett 8 láda könyvet adományozott az iskolának, valamint 1900 augusztusában, 35 éves érettségi találkozásán 1400 koronát ajánlott fel vívószerak beszerzésére.

Dr. Hegedűs Sándor támogatását nem csak kortársai, hanem kollégiumi utódai is nagyra értékelték, melyet az is bizonyít, hogy 1913. június 15-én, ünnepélyes keretek között, előadássorozattal emlékeztek meg róla.